



«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»
Экономический факультет
Кафедра учет и анализа



ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»
Экономический факультет
Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УЧЕТА И АУДИТА:
КЛЮЧЕВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ И НЮАНСЫ ПЕРЕХОДА В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**

**Сборник On-line Международной научно-практической
конференции 21 февраля 2025 года**

УДК 657(47+57)
ББК 65.053
П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – PhD, доцент *Каршалова А.Д.*

Научные редакторы:

заведующая кафедрой учета и анализа ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, кандидат
экономических наук, ассоциированный профессор *Г.Д.Аманова*
PhD, и.о.доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН, кандидат
экономических наук, доцент *Л.Н.Сорокина*

**П78 «Международные стандарты учета и аудита:
практика применения в условиях цифровой экономики»:** сборник статей
Международной научно-практической конференции. Астана, ЕНУ им
Л.Н.Гумилева, 2025. – 304 с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов,
докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной
научно-практической конференции 21 февраля 2025 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

*Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам,
представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов
несут авторы статей.*

© Коллектив авторов, 2025
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2025
© РУДН, 2025

ISBN 978 601 337 121 4

СОДЕРЖАНИЕ

Абдула-Заде Георгий Заурови., Петровская М.В. Новые аспекты налоговой среды 2025	6
Абдулина Мадина Ельнуровна Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	10
Кумехов К.К., Шахарова А.Е., Абдулина М.Е. Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	13
Айболатова Аяжан Айболатовна., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Интеграция корпоративного учета и анализа в процесс мониторинга и аудита госзакупок в Казахстане: вызовы и перспективы	16
Алайи Кибанду., Ольга Николаевна Протасова. Бухгалтерский учёт и аудит финансовых результатов в условиях цифровой трансформации	19
Алтынбек Айгерим Бакыткызы., Жаксыбеков Алишер Алматович. Новые направления в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержке бизнеса в связи с пандемией	23
Антонов Даниил Евгеньевич, Влияние цифровой экономики на развитие методов бухгалтерского учёта	27
Асадилобеков Руслан Шодмонбекович., Мартынович Светлана Николаевна. Противодействие корпоротивной коррупции	30
Афонин С.Д, Абуева М.М. Востребованность профессии бухгалтера и аудиторов эпоху цифровизации	35
Ахмад Заки. Китайские инвестиции как ключевой фактор поддержки и развития российской экономики в условиях санкций Запада	38
Әнел-Ханым Сабитова., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Инструменты системы внутреннего контроля предприятий нефтедобывающей отрасли	42
Абуева Милана Магомед-Салиевна., Батжаргал Батцэцэг. Роль комплаенса и корпоративных расследований в противодействии корпоративным преступлениям	47
Балкунов Юрий Викторович, Петровская Мария Владимировна., Проблемы развития управленческого анализа в Российской Федерации	50
Бекмырзаев Алтынбек. Финансовые результаты деятельности организации и оценка эффективности их использования	57
Брук Юлия Михайловна. Налоговая реформа 2025 г. Не забываем «старые» налоговые льготы	60
Ван Линьжуй Тренды международного налогообложения и валютного контроля	64
Ветрова Алина Дмитриевна, Дуброва Марина Викторовна. Финансирование национального проекта «туризм и индустрия гостеприимства» за счет средств федерального бюджета	66
Волдохина Елизавета Александровна Концепция качества аудита: управление ключевыми элементами	70
Глушанков Кирилл Владимирович., Сорокина Лариса Николаевна. Капитализация затрат как способ завышения экономических результатов	75
Громова Ксения Алексеевна., Кумехов Константин Колумбиевич. Цифровизация, как предпосылка формирования новых учетных систем	78
Дикомбаева Каныкей Болотовна Пути эффективности использования собственного капитала	83
Егорова Валерия., Кошурко Владимир., Мартынович Светлана Николаевна. Появление ИИ в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержки бизнеса	88
Журкин Даниил Владиславович. Интеграция искусственного интеллекта в аудит	92
Жолаева М.А. Развитие устойчивого развития в бухгалтерском учете - когнитивный	96

и концептуальный подходы	
Захарова Елизавета Юрьевна., Терентьева Татьяна Олеговна. Российские и международные стандарты учета издательской деятельности	101
Искакова Айгуль Болатбековна. Риск-ориентированный подход в системе управления охраной труда на предприятиях	106
Каирканова Зульфия Раисовна., Аманова Г. Data-mining и перспективы применения в аудите: вызовы и преимущества	109
Какен Алуа Азаткызы. Редомициляция компаний в международной практике: деофшоризация и декларирование зарубежных активов	115
Котов Егор Александрович оценка эффективности использования оборотных активов ОАО «РЖД»	119
Кыдырбек Айида Ердоскызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Современные цифровые инструменты для повышения качества аудита и выявления мошенничества: кейсы из Казахстана	122
Лай Тху Фыонг. Внедрение МСФО во Вьетнаме: анализ текущей ситуации	128
Маркарян Рубен Мкртичович. Развитие производства вина в Грузии: состояние, проблемы, перспективы	132
Мендыгалиева К.К ., Сорокина Л.Н. Большие данные во внутреннем контроле. Опыт и практические рекомендации	137
Менешова Айгерим Кадирбековна. Роль внутреннего аудита в предотвращении финансовых потерь компании	141
Мұратқызы Ә., Аманова Г.Д. Эволюция международных стандартов учета и аудита в цифровой экономике: конвергенция, риск-ориентированный подход, комплаенс-анализ и роль консолидированной отчетности	144
Владимир Викторович Набатчиков. ГИС-технологии на стыке рисков и возможностей: комплаенс, безопасность и инвестиции в эпоху данных	151
Омукеева Айдай. Анализ эффективности использования нематериальных активов	154
Першина Александра Денисовна., Сидоренко Евгения Олеговна., Неспанова Ирина Викторовна. Внутренний аудит: как достигать результатов и соблюдать баланс интересов	156
Петрунин Дмитрий Александрович Совершенствование прямого метода оценки налогового потенциала региона.	159
Петялина Анна Валентиновна. Типовые схемы и методы мошенничества	162
Потехина Елена Витальевна. Некоторые подходы к оценке инвестиционной привлекательности города Москвы	165
Рамазанова Аружан Куанышовна., Абуева Милана Магомед-Салиевна Манипуляции с финансовой отчетностью	169
Рыбалко Галина Николаевна, Дуброва Марина Викторовна. Развитие внутреннего туризма при реализации национальной цели «устойчивая и динамичная экономика»	172
Рысбек кызы Алия. Анализ эффективности использования основных средств	176
Адилбай Улпан., Сансызбай Аруна., Сағынбаева Алина., Сейтканова Саяна., Шынтас Гулсая. Тренды международного налогообложения и валютного контроля	179
Сериккали Сабит. Достижение высокого уровня прибыльности в амбидекстрии управленческого учета	183
Темфак Джиоги Ален., Петровская Мария Владимировна. Инвестиционная привлекательность компании Камеруна	190
Шамшетов Ербол Бахадурулы., Рыскелдиева Дильназ Талғатбекқызы. Риск ориентированный подход в аудите	193
Шапакова Роза. Оценка платежеспособности предприятия и способы ее обеспечения	196
Magzumova Ayaulym Kazhibekovna., Shakirova Moldir Bolatovna., Abdullina Medina Erzhanovna. Tax exemptions and incentives in developed countries	199

Amankossova Danagul., Nurkasheva N. S. Innovative approaches to financial stability analysis: the role of artificial intelligence, big data and blockchain in modern conditions	203
Bekenova Adiya Kairatova. Automation of accounting	209
Oryntay Aidana Kairatbekkyzy, Pirim Amina Ayankyzy, Sukhankulov Arman Karimovich. Identifying and mitigating fraud risks to improve business integrity and investment attractiveness	214
Popov Georgii Evgenievich. Assessment of investment attractiveness of seaside districts of the Kaliningrad Oblast	219
Hakimova Malika Rahim qizi., Ochilov Ilyos Keldiyorovich. Improving cost accounting and product costing	223
Айсаева Үміт Орысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич Коммерциялық емес ұйымдардағы гранттарды есепке алу: тәуекелдер және оларды басқару	227
Ахибова Айнұр Кинабекқызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Қазақстандағы сауда ұйымдарының экспорттық-импорттық операцияларын автоматтандырудың тиімділігі	232
Алшынова Шұғыла Нұрболқызы., Кажмухаметова А.А.Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері	236
Жанат Жанерке Мұратқызы., Кажмухаметова А.А. 16 (IFRS) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес жалдау есебінің ерекшеліктері	241
Ибраева Анель Батырбекқызы., Акимова Бибигуль Жармухаметовна. Қазақстан Республикасындағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру: күйі мен мәселелері	245
Куанышова Асем Жаксыбаевна., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Ішкі бақылау жүйесі және оның ұйымның басқару үрдісіне енгізу қажеттілігі	251
Нұржан Лейла Нұртілеуқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Кәсіпорынның тәуекелдерді басқару жүйесіндегі басқарушылық талдау	256
Орынбасар Шұға Нұрғалиқызы. Бағамдық айырмашылықтардың бухгалтерлік есептегі ролі	262
Рамазанова Мадина Алтынбековна., Садуакасова Кунсулу Жылкайдаровна Агротехсервис компанияларында Direct costing жүйесінде шығындарды есепке алу	267
Сарман Айнұр Болысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Цифрлық экономика дәуіріндегі қаржылық және басқарушылық есептің өзара байланысы	275
Сұлтанова Балнұр Абылайқызы, Садуакасова К.Ж.Көтерме саудада тауарлардың түсуін және өткізілуін есепке алуды ұйымдастыру	281
Тілеухан Гүлзат Серікханқызы. Кірістер мен шығыстарды сызықтық емес бюджеттеу	286
Узбаканова Шынар Берикхановна. Өнеркәсіптік экологиялық инновациялар кәсіпорындар жетістік факторы ретінде қоғамның теңгерімді дамуы	291
Хабибулла Нұрилла Тұрланқызы. Импорттық тауарлардың өзіндік құнын есепке алу әдістемесі	296
Айболатова Аяжан Айболатовна.,Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Цифровизация государственной системы закупок: путь к устойчивому и экологически безопасному развитию в Казахстане	300
Parmanova Faina.. Nurkasheva N. S.Accounts payable of the organization in conditions of instability of the economy methodological foundations of management and analysis	304

Көтерме саудада тауарлардың түсуін және өткізілуін есепке алуды ұйымдастыру

Сұлтанова Балнұр Абылайқызы,

«Экономика» бағытының 4-курс студенті

«Есеп және аудит» мамандығы

Ғылыми жетекші Садуакасова К.Ж., э.ғ.к., доцент

Л. Н.ГумилеватындағыЕуразияұлттықуниверситеті

Қазақстан

Аннотация. Мақалада Қазақстанның көтерме саудасындағы тауар операцияларын бухгалтерлік есепке алу мәселелері қарастырылады. «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» ҚР Заңы мен ХҚЕС қоса алғанда, нормативтік база талданады. Тауарлардың түсуі мен сатылуын есепке алудың негізгі қағидаттары, тауарлық-материалдық қорлардың қозғалысын бақылау міндеттері және олардың бухгалтерлік есепте көрсетілуі қарастырылады.

Түйін сөздер: көтерме сауда, бухгалтерлік есеп, нарықтық экономика, тауарлық операциялар, салықтар, тауарларды есепке алу, өнімді сату, қорларды есепке алу, нормативтік база, ХҚЕС, ҚҚС, пайда, тауар.

Организация учета поступления и реализации товаров в оптовой торговле

Сұлтанова Балнұр Абылайқызы,

студентка 4-го курса направления «Экономика»

специальность «Учет и аудит»

Научный руководитель Садуакасова К.Ж., к.э.н., доцент кафедры «Учет и анализ»

Евразийский Национальный Университет им.Л.Н.Гумилева

Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы бухгалтерского учета товарных операций в оптовой торговле Казахстана. Анализируется нормативная база, включая Закон РК «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» и МСФО. Рассматриваются основные принципы учета поступления и реализации товаров, задачи контроля за движением товарных запасов и их отражения в бухгалтерской отчетности.

Ключевые слова: оптовая торговля, бухгалтерский учет, рыночная экономика, товарные операции, налоги, учет товаров, реализация продукции, учет запасов, нормативная база, МСФО, НДС, прибыль, товар.

Organization of accounting for the receipt and sale of goods in the wholesale trade

Sultanova Balnur Abylaikyzy,

A 4th year student in Economics

«Accounting and Auditing» profile

Faculty of Economics

Scientific supervisor Saduakassova K.Zh., Candidate of Economics, Associate Professor

L.N.Gumilyov Eurasian National University

Kazakhstan

Annotation. The article discusses the issues of accounting for commodity transactions in the wholesale trade of Kazakhstan. The regulatory framework is analyzed, including the Law of the Republic of Kazakhstan «On Accounting and Financial Reporting» and IFRS. The basic principles of accounting for the receipt and sale of goods, the tasks of controlling the movement of inventory and their reflection in accounting are considered.

Keywords: wholesale trade, accounting, market economy, commodity transactions, taxes, accounting for goods, sales of products, inventory accounting, regulatory framework, IFRS, VAT, profit, goods.

Көтерме сауда тауар өндірушілер мен тұтынушылар арасындағы байланыс қызметін атқарады. Қатаң орталықтандырылған басқару жағдайында қызметтің нысандары мен әдістерін таңдау мүмкіндігінен айырылған дамыған көтерме сауда тауарлық ресурстарды бөлудің төмендеуіне және кейде кәсіпорындардың коммерциялық қызметтің толық жоғалуына әкелді.

Нарықтық экономикада көтерме сауда тауарайналымның қажетті элементі бола отырып, маңызды орын алады. Ол экономиканың әртүрлі секторлары, ел өңірлері және шетелдік әріптестер арасындағы байланысты қамтамасыз етеді. Көтерме сауда кәсіпорындар арасында экономикалық байланыс орнату, тауарлар түрін қалыптастыру, бөлшек сауда желісіне өнімді жеткізу және т.б. сияқты маңызды делдалдық функцияларды орындайды.

Көтерме сауда кәсіпорындарға жеткізушілерді, нарықтарды өз бетінше таңдауға және көтерме сатып алушыларға қызмет көрсетуге мүмкіндік беретін экономикалық және ұйымдастырушылық принциптерге негізделген.

Осыған байланысты көтерме сауда компанияларында бухгалтерлік есепті дұрыс ұйымдастыру маңызды. Бұл тауар операцияларын тиімді бақылау және тауарлардың кеңірек деңгейде үздіксіз қозғалысын қамтамасыз ету үшін қажет. Сауда операцияларын көптеген ұйымдар жүзеге асырады, бірақ олардың барлығы сату нәтижелерін дәл есепке ала алмайды және салықтарды есептеу мен қаржылық нәтижелерді анықтаудағы қателіктерден аулақ бола алмайды. [1-9]

Саудаменайналысатын кәсіпорынның шаруашылық қызметі тауарларды сатып алу, сақтау және сату процестеріне негізделген. Осыған байланысты саудадағы бухгалтерлік есептің негізгі міндеттеріне мыналар жатады: тауарлардың сақталуын бақылау, менеджментке айналым көлемі, жалпы кіріс, тауарлы-материалдық қорлардың жағдайы және оларды пайдалану тиімділігі туралы мәліметтерді уақытылы ұсыну.

Осы мақсаттарды іске асыру үшін бухгалтерлік есептің келесі міндеттері шешіледі:

1. Тауарлар бойынша операцияларды рәсімдеудің дұрыстығын тексеру және олардың есепте дұрыс көрсетілуі;
2. Өтімді емес, қоймада тұрып қалған немесе сапасыз тауарларды анықтауды қоса алғанда, тауар қорларын бақылау;
3. Қаржылық көрсеткіштердің мониторингі (пайда, қаржыландыру көздері, шығыстар, айналым қаражаттары, күрделі салымдар, пайдадан аударымдар және т.б.), жеткізушілермен және сатып алушылармен есеп айырысуды, салықтарды уақытылы төлеуді және банктік несиелерді ұтымды пайдалануды бақылау;
4. Еңбек шығындарын есепке алу;
5. Айналым шығындарын азайту және рентабельділікті арттыру мүмкіндіктерін іздеу, өйткені шығындар пайда әкелетін сауда үстемесімен жабылады: шығындар неғұрлым төмен болса, пайда үлесі соғұрлым көп болады;
6. Сеніп тапсырылған мүлік үшін қызметкерлер арасында жауапкершілікті нақты бөле отырып, материалдық құндылықтар мен ақша қаражаттарының қозғалысын бақылау.

Сондай-ақ, түгендеу мен тексерулерді үнемі жүргізу маңызды. [10, 85 бет]

Біздің елімізде бухгалтерлік есеп және сауда саласындағы тауарлық операцияларды есепке алудың нормативтік базасы бірнеше негізгі заңнамалық актілерге және халықаралық стандарттарға негізделген. Осы саладағы басты құжат «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы N 234 Заңы болып табылады. Бұл заң бухгалтерлік есептің жалпы принциптерін, есеп беру талаптарын және оны ұсыну тәртібін реттейді. Ол кәсіпорындардың заңнамаға сәйкес есеп жүргізу бойынша міндеттемелерін анықтайды, сондай-ақ салықтық есепке алу мен қаржылық операцияларға, соның ішінде тауарлық операцияларды есепке алуға байланысты процестерді реттейді. [11, 85 бет]

Соныменқатар, «Сауда қызметін реттеу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 12 сәуірдегі N 544 Заңы тауар өндірушілер үшін де, сатушылар үшін де, тұтынушылар үшін де сауда операцияларын жүзеге асыруға байланысты қатынастарды реттейді. Бұл заң лицензиялауға, сертификаттауға, өнімнің сапа стандарттарын сақтауға, тұтынушылардың құқықтарын қорғауға, салық салу мәселелеріне және Тараптардың жауапкершілігіне қатысты ережелерді белгілейді. [12]

Салық кодексі тауарлық операцияларды есепке алу үшін өте маңызды, өйткені ол саудаға байланысты салық мәселелерін, соның ішінде ҚҚС, табыс салығы және басқа да міндетті төлемдерді реттейді. Атап айтқанда, тауар операцияларын есепке алу үшін салық базасын дұрыс анықтау және тауар айналымының әр кезеңінде ҚҚС есептеу маңызды аспект болып табылады.[13]

Ірі кәсіпорындар мен ашық компаниялар үшін, сондай-ақ қаржылық есептілігін жақсартқысы келетіндер мен шетелдік инвесторларды тартқысы келетіндер үшін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарын (ХҚЕС) қолдану міндетті болып табылады. Атап айтқанда келесі ХҚЕС қолданылады:

- 15 ХҚЕС «Сатып алушылармен жасалған шарттар бойынша түсім» тауарларды сатудан түскен түсімді тануды реттейді, тауарды бақылауды сатып алушыға беру сәтін анықтау критерийлерін белгілейді. [14]

- 2 ХҚЕС «Қорлар» есептен шығару әдістерін (FIFO, орташа өлшенген күн) және қаржылық есептіліктегі қорлар туралы ақпаратты ашуға қойылатын талаптарды қоса алғанда, қорларды есепке алу және бағалау тәртібін айқындайды. [15]

Зандар мен ХҚЕС-дан басқа, тауар операцияларын практикалық есепке алу үшін ҚР Қаржы министрлігінің және басқа да реттеуші органдардың түрлі әдістемелік ұсыныстары, нұсқаулықтары мен түсіндірмелері қолданылады. Олар көтерме сауда, бөлшек сауда, қоймадағы тауарларды есепке алу және т. б. сияқты әртүрлі салалардағы тауарлық операцияларды есепке алу бойынша егжей-тегжейлі нұсқаулар береді.

Тауарлардың түсуі мен шығуын дұрыс есепке алу көтерме кәсіпорындардағы бухгалтерлік тәжірибенің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл процестер компанияның қаржылық нәтижелеріне, салық есептілігіне тікелей әсер етеді. Бухгалтерлік есептің жеткіліксіздігі немесе қателіктері салық міндеттемелерін дұрыс есептемеуге, рентабельділіктің төмендеуіне және заң талаптарына қатысты мәселелерге әкелуі мүмкін. Тауарлардың түсуін, олардың қозғалысын есепке алуды дұрыс ұйымдастыру, сондай-ақ сату, қайтару, белгілеу және есептен шығару сияқты шығу операцияларын дұрыс көрсету маңызды.

Көтерме кәсіпорынға тауарлардың түсуі бірнеше кезеңнен тұрады, олардың әрқайсысы нақты құжаттаманы қажет етеді. Бірінші кезеңде тауарларды жеткізушілерден сатып алу жүзеге асырылады, содан кейін тауарлар қоймаға түседі. Бухгалтерлік есепте бұл қорлардыңөсуі ретінде көрінеді.

Тауарлардың түсуін есепке алу үшін 1330 «Тауарлар» шоты пайдаланылады. Тауарларды сатып алу кезіндегі шоттаркорреспонденциясы 1-кестеде көрсетілген.

1-кестеТауарлардың түсукезіндегіүлгілікоперацияларшоттарыныңкорреспонденциясы

Шаруашылық операциялардың мазмұны	Шоттаркорреспонденциясы	
	дебет	кредит
Берілген есепті сомалар есебіне тауарларды сатып алу	1330	1250
Жеке тұлғалар мен ұйымдардан тауарларды сатып алу	1330	3310, 3380
Еншілес, қауымдасқан және бірлескен ұйымдардан тауарлар сатып алу	1330	3320, 3330
Ұйымның жеке тұлғаларынан тауарларды өтеусіз алу	1330	6220
Түгендеу кезінде анықталған артық тауарлар кіріске алынды	1330	6290
Ескерту – авторлық түсінікпен жасакталған [16]		

Өндірістік қызмет барысында кәсіпорынның басты міндеті өнімді сату, орындалған жұмыстарды аяқтау және қызмет көрсету болып табылады. Бұл кезең каражат айналымын аяқтайды, содан кейін сатудан түскен кірісті, сатылған тауарлардың (жұмыстардың, қызметтердің) өзіндік құнын және пайда немесе шығын түріндегі қаржылық нәтижені қоса алғанда, бухгалтерлік есептің негізгі көрсеткіштері есептеледі.

Өнімді (жұмыстар мен қызметтерді) сату кәсіпорын қызметінде шешуші рөл атқарады. Сақтау тиімділігі, түгендеу және өнімнің нақты құнын дұрыс анықтау ұйымның

қаржылық нәтижелеріне тікелей әсер етеді. Сатып алушы ақауы бар тауарды алған жағдайда, сатушы, әдетте, ақшалай қаражатты қолма-қол ақшамен немесе шотқа қайтаруды ұсына отырып немесе тауарды бағалауды жүзеге асыра отырып, оның талаптарын қанағаттандыруға тырысады.

Кәсіпорын басшылығы үшін өнімді қайтару және бағалау себептерін талдауға мүмкіндік беретін нақты құрылған есеп жүйесі маңызды. Барлық қайтару және белгілеу жағдайларын «Сатылған тауарларды қайтару және белгілеу» аналитикалық шотына тіркеу ұсынылады.[16, 58 бет]

Тауарларды сатумен байланысты барлық операциялар 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте Тауарлардың шығуы кезіндегі үлгілік операциялар шоттарының корреспонденциясы

Шаруашылық операциялардың мазмұны	Шоттаркорреспонденциясы	
	дебет	кредит
Жеткізу шарттарына сәйкес келмейтін тауарларды қайтару	1330	1250
Өткізілген тауарлардың өзіндік құнын есептен шығару	1330	3310, 3380
Өкімшілік шығыстарға тауарларды есептен шығару	1330	3320, 3330
Табиғи кему нормалары шегінде тауарлардың жоғалуы	1330	6220
Табиғи кему нормаларынан тыс тауарлардың жоғалуы:	1330	6290
Ескерту – авторлық түсінікпен жасақталған [16]		

Өнімді сату, жұмыстарды орындау немесе қызмет көрсету ұйым қызметінің түпкілікті нәтижесі болып табылады. Кәсіпорынның негізгі міндеті тұтынушылардың сапалы өнімге деген сұранысын қанағаттандыру болып табылады.

Өндіріс көлемінің өсуі және өнім сапасының жоғарылауы кәсіпорынның шығындарына, пайдасына және кірістілігіне тікелей әсер етеді. Осыған байланысты өнімді сатуды, оның жөнелтілуін және қозғалысын есепке алу компанияның қаржылық көрсеткіштерін басқаруда маңызды рөл атқарады. [17, 233 бет]

Осылайша, көтерме саудада тауарлардың түсуі мен сатылуын есепке алуды жетілдіру өндірушілер мен тұтынушылар арасындағы байланысты қамтамасыз ететін кәсіпорындардың тиімді жұмыс істеуі үшін маңызды болып табылады. Нарықтық экономика жағдайында дұрыс ұйымдастырылған бухгалтерлік есеп қаржылық тәуекелдер мен салық қателіктерін азайта отырып, тауарларды сатып алу, сақтау, сату және қайтару процестерін оңтайландыруға мүмкіндік береді. Заңнамалық талаптар мен халықаралық стандарттарға сәйкес келетін нақты есепке алу жүйесі үздіксіз тауар айналымын, максималды рентабельділікті және шығындарды азайтуды қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Тауарларды сату, оларды есепке алу, сондай-ақ бағалау және қайтару процестері қаржылық шығындарды болдырмау және есептілікте ашықтықты қамтамасыз ету үшін мұқият ұйымдастырылып, құжатталуы керек. Көтерме сауда кәсіпорындарының түгендеуді уақтылы жүргізуі, тауарлардың қалдықтарын бақылауы, есепке алудың заманауи әдістерін қолдануы және салық заңнамасының сақталуын қадағалауы маңызды.

Тауарлардың түсуінен бастап оларды сатуға және шығаруға дейінгі тауар айналымының әрбір кезеңінде есепке алуды жүргізудің жүйелі тәсілі көтерме саудадағы табысты және табысты қызметтің кепілі болып табылады, бұл компанияларға ресурстарды тиімді басқаруға, пайданы арттыруға және инвестицияларды тартуға мүмкіндік береді.

.....

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Kunduzova, K. I., Qudbiyev, N. T., & Asatullayeva, N. Y. Q. (2022). IQTISODIYOTNING MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI TAKOMILASHTIRISH MASALALARI. Scientific progress, 3(3),837-846.
2. Савинова, Г. А. (2022). Малый Бизнес В Республике Узбекистан И Учетные Аспекты Его Деятельности. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES, 3(6), 89-93.

3. Темиркулов, А. А., & Ахмадохунова, Х. О. (2022). Необходимость Управленческого Учета В Строительных Организациях Республики Узбекистан. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES, 3(4), 1-8.
4. Shokiraliyevich, G. A. I. (2021). Increasing The Income Of The Population And Reducing The Tax Burden As A Key Factor In Improving The Living Standards Of The Population. The American Journal of Management and Economics Innovations, 3(07), 7-10.
5. Shokiraliyevich, G. I., Erkinjon o.,g, M. U. B., & Tohirovich, Q. N. (2022). MOLIYAVIY HISOBOTLARNI MNXS BO'YICHA TRANSFORMATSIYASINING ZARURATI, MONIYATI VA DOLZARBLIGI. BARQARORLIKBAETAKCHITADKIQTILARONLAIJNIIJMIYJURNALI, 339-344.
6. Atabayeva, Z. A. (2022, March). ACCOUNTING POLICY OF THE ORGANIZATION AND ITS CONNECTION WITH TAX PLANNING. In E Conference Zone (pp. 35-38).
7. Атабаева, З. А. (2020). ПОВЫШЕНИЕ У НАСЕЛЕНИЯ ЗНАНИЙ И НАВЫКОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ МАЛОГО И СЕМЕЙНОГО БИЗНЕСА. In МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ (pp. 350-358).
8. Rakhimovich, F. I., & Rakhimovich, F. H. (2022). The Development of Economic Analysis in Uzbekistan and Some Features in the Digital Economy. Zien Journal of Social Sciences and Humanities, 7, 110-113.
9. Ahmadjonovich, S. D., & Ganievich, Y. V. IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN UZBEKISTAN. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR), 15, 46.
10. Сафарова Т.А., БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ТОРГОВЛИ. Қазақстан-Американдық Еркін Университетінің Хабаршысы. 3, 85-86
11. «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы N 234 Заңы
12. «Сауда қызметін реттеу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 12 сәуірдегі №544-ІІ Заңы
13. Салық кодексі, URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36148637
14. Международный стандарт финансовой отчетности (IFRS) 15 «Выручка по договорам с покупателями», URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36789884
15. Международный стандарт финансовой отчетности (IAS) 2 «Запасы», URL: https://www.ib.ru/ip/img_law/msfo-IAS2.pdf?ysclid=m6hw1y4nj8157724574
16. Путеводитель бухгалтера. Практическое пособие для бухгалтеров. – Алматы: ТОО «ЦДБ Education», 2018, стр 58-64
17. Агаева К. И., Аймешева Ж. А., УЧЕТ И АУДИТ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОДУКЦИИ. ВЕСТНИК ЗАПАДНО-КАЗАХСТАНСКОГО ИННОВАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА, Научный журнал, №4(24), 2022, стр 233